

آزادی مطبوعات در ایران از منظر حقوق بشر

ندا قاضی زاده

(رتبه برتر جشنواره علامه حلی قم ۱۳۹۰)

انتشارات قانون یار

۱۳۹۵

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
مقدمه.....	۱۵
مبحث اول.....	۲۵
بررسی جرائم آزادی مطبوعات.....	۲۵
فصل اول: بررسی تحولات جرائم مطبوعاتی از منظر حقوق ایران.....	۲۷
گفتار اول: جرم مطبوعاتی چیست؟.....	۲۷
فصل دوم: جرائم علیه نظام و امنیت عمومی.....	۳۲
گفتار اول = تشریح جرائم علیه نظام و امنیت عمومی.....	۳۳
گفتار دوم: حق آزادی بیان در اسناد بین المللی جهانی و منطقه ای حقوق بشر.....	۳۶
مبحث دوم.....	۴۵
بررسی جرائم مطبوعاتی و اطلاعاتی در حقوق ایران در مقایسه با سطح بین المللی از منظر حقوق بشر.....	۴۵
فصل اول: بررسی تحولات جرائم مطبوعاتی از منظر حقوق ایران.....	۴۷
گفتار اول = مفهوم آزادی.....	۴۷
گفتار دوم = اصطلاح مطبوعات.....	۵۳
بند اول = دیدگاه شهید مطهری.....	۵۹
بند دوم = متن اعلامیه حقوق بشر:.....	۶۲
جزء اول = انواع جرائم مطبوعاتی.....	۶۷
جزء دوم = ارکان جرم آزادی مطبوعات.....	۶۹
جزء سوم = دیدگاه های مختلف مطبوعات.....	۷۴
فصل دوم: مرور آزادی مطبوعات از دیدگاه اسلام و قانون اساسی.....	۸۵
گفتار اول = مبانی اسلامی در قرآن:.....	۸۵

- گفتار دوم = احادیث ۸۶
- گفتار سوم = قانون اساسی ۸۷
- بند اول = تشریح مفاهیم آزادی مطبوعات و آزادی عقیده و آزادی بیان در قانون اساسی ... ۹۰
- بند دوم = روابط دولت و مطبوعات ۹۶
- بند سوم = جامعه شناسی مطبوعاتی در ایران ۱۰۰
- نتیجه گیری ۱۰۳
- منابع و مآخذ ۱۰۷
- کتب: ۱۰۹
- قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴ ..... ۱۱۱**
- فصل اول - تعریف مطبوعات ۱۱۳
- فصل دوم - رسالت مطبوعات ۱۱۳
- فصل سوم - حقوق مطبوعات ۱۱۴
- فصل چهارم - حدود مطبوعات ۱۱۴
- فصل پنجم - شرایط متقاضی و مراحل صدور پروانه ۱۱۷
- فصل ششم - جرائم ۱۲۳

مقدمه

امروزه مطبوعات در زندگی افراد نقش غیر قابل انکاری دارند که روز به روز افراد جامعه امروزی به سمت مطبوعات، اطلاعات و ... گرایش بیشتری پیدا می کنند. ۱۳ اردیبهشت ماه روز جهانی آزادی مطبوعات را بر تمامی کسانی که برای آزادی بیان قلم می زنند و از آزادی و عدالت دفاع می کنند و متعهدانه به انسان و انسانیت می اندیشند و ضعف ها و عظمت آنها را بیان می کنند تبریک عرض می کنم. از وظایف مهم مطبوعات اطلاع رسانی مفید و دقیق به جامعه است که از این طریق مردم را از تحولات و تغییرات دنیای اطراف آگاه می سازند و با تحلیل اوضاع ملی و بین المللی زمینه های قضاوت درست و سنجیده را برای افراد فراهم می آورند. بشر در زندگی خود همواره تحت تاثیر اطلاعات بوده و از طریق آن در مورد حضور و نقش خود در آینده تصمیم گرفته و آگاهی و معرفت خود را افزایش می داده است.

خوشبختانه ملت ما از لحاظ فرهنگی در سطح بالایی قرار دارد و به همین دلیل مردم ایران به نقش و اهمیت مطبوعات در کشور و ضرورت آزادی بیان و ارزش آن در توسعه و پیشرفت جامعه به خوبی آگاه است. امروزه عرصه فعالیت های مطبوعاتی در جامعه ما بسیار پر تحرک و پویا می باشد و پیشرفت کارهای مطبوعاتی در اطلاع رسانی سریع و دقیق و تولید خبر کاملاً مشهود است و هیچ کس نمی تواند اهمیت و نقش مطبوعات را در هدایت جامعه و کنترل و نظارت دستگاه ها و سازمان های دولتی و استحکام پیوند مردم و دولت انکار کند.

ما امروزه شاهد رونق بی سابقه مطبوعات در عرصه های سیاسی و اجتماعی و فرهنگی کشور

هستیم.

مبحث اول
بررسی جرائم آزادی مطبوعات

فصل اول: بررسی تحولات جرائم مطبوعاتی از منظر حقوق ایران

گفتار اول: جرم مطبوعاتی چیست؟

«با وجود ۹۰ سال سابقه قانونگذاری در قلمرو مطبوعات در حقوق ایران و تصویب شش قانون جامع مطبوعاتی و دهها ماده واحده و آیین‌نامه در این خصوص هنوز یکی از واژگان مبهم ادبیات حقوقی کشور ما جرم مطبوعاتی است. تعیین و تعریف جرم مطبوعاتی از جهت حفظ حقوق و آزادیهای مطبوعاتی و نیز حفظ حقوق عمومی اهمیت به سزائی دارد.»^۱

«مطبوعات، تنها وسیله ارتکاب معدودی از جرائم می‌توانند باشند به طور مثال با مطبوعات نمی‌توان مرتکب قتل یا جرح یا سرقت یا تخریب شد ولی همین وسیله می‌تواند محرک اینگونه جرائم یا وسیله ارتکاب جرائم علیه شخصیت معنوی افراد یا امنیت کشور باشد.»^۲

«تفکیک جرم مطبوعاتی از جرم عادی و سخت‌گیری بیشتر نسبت به آن به دلیل قدرت ذاتی و تخریبی و خصیصه انتشار و تکثیر و بقای اثر آن می‌باشد.

از طرف دیگر ارفاق به مطبوعات به دلیل احترام به اصل آزادی بیان و آزادی انتشار مطبوعات و مصونیت اصحاب قلم دانست حمایت در مقابل هیئت حاکمه و نیز تخلفات احتمالی ناشی از خصیصه سرعت کار مطبوعاتی.»^۳

۱- دکتر گلدوزیان، مقاله جرائم مطبوعاتی در حقوق ایران

۲- همان منبع

۳ و ۴ همان منبع

«بعضی جرم مطبوعاتی را در مفهوم موسمی بکار برده و آنرا شامل هر جرم ارتكابی از طریق مطبوعات دانسته‌اند عده‌ای دیگر دامنه جرم مطبوعاتی را خیلی محدود گرفته‌اند و تنها شامل جرایمی دانسته‌اند که ارتكاب آن فقط از ناحیه مطبوعات جرم تلقی شود.»^۴

این قبض و بسط به این دلیل مهم است که جرم مطبوعاتی نسبت به جرائم عادی از تخفیف در مجازات و رسیدگی برخوردار می‌باشد. در حال حاضر ارتكاب هر جرم مطرح در قانون مجازات اسلامی و سایر مقررات جاری مشروط بر اینکه مطبوعات به عنوان ابزار و وسیله ارتكاب آن باشد جرم مطبوعاتی تلقی می‌شود.

خصیصه اصلی این جرایم این است که اولاً وسیله در تحقق عنصر مادی آن نقش دارد و آن مطبوعات است دوماً در عنصر مادی این جرم انتشار شرط است.

می‌توان براساس اصل ۲۴ قانون اساسی این تعریف را از جرم مطبوعاتی به دست داد: جرم مطبوعاتی عبارت است از انتشار مطالب مخل به مبانی اسلام و یا حقوق عمومی وسیله مطبوعات که تعصیل و مصادیق آنها را قانون معین می‌کند.»^۲

لایحه قانونی مطبوعات مصوب مرداد ۱۳۳۴ نیز با وصف منحصر کردن جرم مطبوعاتی به شرح ماده ۳۰ به توهین و افترا به اشخاص از لحاظ مقام و یا شغل رسمی و یا رویه اداری یا اجتماعی یا سیاسی، باز هم در ماده ۲۵ با احاله به ماده ۲۰ قانون اساسی مشروطیت، فی الواقع نویسنده یا ناشر را تحت قیود مندرج در اصل مرقوم مجرم مطبوعاتی می‌داند. لایحه قانونی مطبوعات مصوب ۵۸ شورای انقلاب در ماده ۱۷ هرچند مسئولیت مقالات و مطالب منتشره را به عهده مدیر مسئول و نویسنده هر دو را مسئول می‌داند مگر اینکه مدیر مسئول ثابت نماید که

به تمام وظایف و مسئولیتهای متعارف عمل کرده است که در این صورت فقط نویسنده مسئول است. کما اینکه ماده ۲۱ همین قانون صریحاً در مورد توهین و افترا و نشر اکاذیب نسبت به مراجع مسلم تقلید، مدیر مسئول و نویسنده هر دو را مجرم مطبوعاتی و مستحق کیفر دانسته است. اما در قانون مطبوعات مصوب ۶۴ که فعلاً حاکمیت دارد ابهام تا حد زیادی برطرف شده است چه از آنجایی که وقوع جرم مطبوعاتی متوقف بر وجود عنصر مادی انتشار است یعنی نشر و انتشار رکن مادی جرم مطبوعاتی است و تا عمل انتشار صورت نگیرد در حقیقت جرم مطبوعاتی واقع نمی‌شود و حتی شروع جرم مطبوعاتی قانوناً جرم نیست.

فلذا تبصره ۴ ماده ۹ قانون مرقوم مسئولیت یکایک مطالب منتشره در نشریه را به عهده مدیر مسئول می‌داند و در جرائم مطبوعاتی اصل بر تقصیر مدیر مسئول است و استثناء بر آن ماده ۲۷ همین قانون در مورد اهانت نسبت به مقام رهبری و یا مراجع مسلم تقلید است که مدیر مسئول و نویسنده هر دو را مسئول و مستوجب مجازات می‌داند و در سایر موارد با توجه به ضرورت وجود عنصر مادی انتشار و عدم دخالت نویسنده در آن، نویسنده مجرم نیست، و هیچ یک از اقدامات تهیه و نوشتن مطلب و طبع آن بدون انتشار آثار جرمی ندارد.^۳

چنانچه در این برداشت تردیدی به زیان نویسنده باشد با اتخاذ ملاک از قاعده فقهی «الحدود تدرأ بالشبهات» و بنا به قاعده حقوقی «تفسیر شک به نفع متهم» نباید مسئولیتی را متوجه نویسنده دانست.^۲

گفتار دوم: ابعاد تشکیل دهنده جرائم مطبوعاتی در حقوق ایران

۱- دکتر گلدوزیان، مقاله جرائم مطبوعاتی در حقوق ایران

۲- همان منبع

ولتر فیلسوف بزرگ عصر روشنگری (رنسانس) جمله‌ای دارد به این مضمون که اگر می‌خواهی با من بحث کنی ابتدا واژه‌هایت را تعریف کن یعنی مراد واقعی خود را در استخدام واژه‌ها شفاف بیان کن همچنین کنفوسیوس فیلسوف شرق نیز سخنی شبیه به این دارد با این تعبیر که اگر معنی واژه‌های ملتی را از آنها بگیرند آن ملت دچار هلاکت می‌شود.^۴

بنابراین لازم است برای رسیدن به هدف مسئله‌ای که مورد پژوهش است واژه‌هایی عناوین آنها بدرستی تعریف شوند.

جرم چیست؟   مطبوعات چیست؟   جرم مطبوعاتی چیست؟

جرم چیست؟ تعریف جرم از سه نقطه نظر قابل بررسی است.

الف) اجتماعی   ب) مذهبی   ج) قانونی

الف) اجتماعی: «امیل دورکیم» جامعه‌شناس فرانسوی می‌گوید: «جرم پدیده‌ی طبیعی اجتماعی است و از فرهنگ و تمدن هر اجتماع ناشی می‌شود و هر عملی که وجدان عمومی را جریحه‌دار کند جرم محسوب است.»

ب) مذهبی: «جرم مخالفت با اوامر و نواهی کتاب و سنت، یا ارتکاب عملی است که به تباهی فرد یا جامعه بیانجامد.»^۲

ج) قانونی: ماده ۲ قانون مجازات اسلامی اشعار می‌دارد:

۱- دکتر گلدوزیان، مقاله جرائم مطبوعاتی در حقوق ایران

۲- همان منبع